

Blijven of gaan?

Laat ik beginnen met een bekentenis: ik had mij nooit gerealiseerd dat er in de winter Zwarte Roodstaarten te zien zijn in Nederland. Tot ik een week terug een foto geappt kreeg van een vriend. 'Weet jij wat dit is?' Een onmiskenbare Zwarte Roodstaart! Tot dat moment ging ik er eigenlijk vanuit dat de Zwarte, net als zijn familiegeenoot de Gekraagde 's winters in de Sahel zat. Niet dus. De Zwarte blijkt doorgaans niet verder te trekken dan het Middellandse Zeegebied, en in een beperkt aantal gevallen dus helemaal niet weg te trekken.

Iets vergelijkbaars speelt bij de 'tweelingsoorten' Fitis en Tjiftjaf. Waar de eerste 's winters naar Afrika verkast, trekt de tweede ook niet voorbij Gibraltar. En ook Tjiftjaffen blijven voor een deel gewoon in ons land overwinteren. Zo gelijkend als ze eruitzien, zo verschillend hun ecologie. (En hun zang!)

Dat wetende, borrelen er meteen allemaal vragen op. Is het bijvoorbeeld een vrije keuze van deze korte-afstandstrekken om te blijven of te gaan, of zit het ingebakken in de genen? De Groningse hoogleraar ecologie Christiaan Both veronderstelt het laatste. Both is geïnteresseerd in de relatie tussen ecologie en klimaat, en daarmee in klimaatverandering. Zo ontdekte hij als een van de eersten de 'mismatch' die Bonte Vliegenvangers tegenwoordig ervaren in het broedseizoen. De vogels komen door de steeds vroegere opwarming van het voorjaar tegenwoordig te laat aan in Nederland om nog volop te kunnen profiteren van de piek in rupsen van de Wintervlinder.

Door de reisbeperkingen van corona is Both noodgedwongen wat meer in de trekvogels gedoken die dicht bij huis blijven, zoals de Zwarte Roodstaart, de Tjiftjaf, maar ook de Roodborsttapuit en de Zwartkop. In de databases van waarneming.nl heeft hij de aantallen Hollandse overwintelaars geanalyseerd in relatie tot de kwaliteiten van de winter. Wat blijkt: na een periode met extremer winterweer dipt het aantal overwintelaars in de volgende jaren. Met andere woorden: in milde winters hebben de blijvers een voordeel. Ze hoeven minder energie in de trek te steken, kunnen misschien zelfs wat langer door met het broedseizoen en zetten daarmee wellicht meer jongen op de wereld. Wanneer een kortere of langere periode van strenge vorst meer slachtoffers maakt onder de blijvers, dipt in de volgende jaren ook het aantal overwintelaars. De meest logische verklaring, denkt Both: er zijn dan eventjes minder vogels over die 'blijven' in hun genen hebben zitten.

Nature of nurture? Aangeboren of aangeleerd? Genen of ervaring? Het blijft een van de meest intrigerende vragen uit de biologie. Maar als Both gelijk heeft, dan is de kans dat ik volgend jaar zelf eens een overwinterende Zwarte Roodstaart tegenkom een stukje kleiner geworden. Met dank aan die zeldzame winterweek halverwege februari.

■ Rob Buiter

ZWARTE ROODSTAART Foto: René van Rossum